

ною чи Медеею – сильними, харизматичними, владними натурами... Потрібно було знайти в собі енергетичні та інтелектуальні резерви для того, щоб усім стати авторами цієї вистави”, – підкреслив С. Мойсеєв.

Сюжетна основа спектаклю для режисера-постановника, а також для режисера з пластики С. Швидкого, стала поштовхом для багатопланового заглиблення у сутність творчості Т. Шевченка, спробою через неординарність образної мови вистави якщо не відповісти, то хоча б наблизитися до вічних питань: у яких муках народжується слово, яке може і піднести, і вбити; що перетворює натовп на народ; заради чого людина приходить у цей світ; що робить людину людиною і врешті-решт – як зберегти душу й помисли від руйнації?

„Це – дуже актуальна вистава. Одурити – значить понести кару. Ми показали, що людина, перш ніж щось зробити, повинна зрозуміти, що перший неправильний крок приводить до неправильних кроків надалі”, – наголосила П. Лозова. Артистка створила образ Катерини, що є стрижнем вистави, навколо якого розвиваються всі події. Колоритні образи також створено А. Гнатюком (Семен Босий), В. Башею (Іван Голий), О. Зубковим (Іван Ярошенко) та О. Форманчуком (Брат).

Крім згаданих акторів, на сцені постійно перебувають тринадцять жінок. За час спектаклю вони не вимовляють жодного слова, однак їх пластичні рухи говорять більше, ніж звичайні слова. Містичний вплив на глядача досягається завдяки сценографії В. Карашевського. Створюється враження, наче потрапляєш зовсім в інший світ: з одного боку – романтичний, а з іншого – трохи моторошний. Вистава пролітає, немов мить. І, очевидно, саме тому її жанр визначено як „виставу, що немає антракту”, адже антракт – певна пауза, а ця дія не може зупинятися [1].

Художник В. Карашевський вибудував на сцені образ хати у вигляді величезного квадрата-помосту, що вивищується, немов місце страти. Це ешафот, а не тихе гніздо-помістя з хрущами над вишнями. Цей поміст від початку гуде, загрозливо дзвенить, кожен порух ноги посилено озвучений ним, як мікрофоном, а кожна вібрація – тривожна.

Композитор Ю. Шевченко створив не так музику, як асоціативно місткі музичні шуми, що в запису перегукуються з цим живим трагічним звучанням хати-помосту-дзвону-майдану.

Режисер із пластики С. Швидкий у цій виставі присутній чи не в кожному русі акторів. Оскільки тексту мало – 67 рядків, – актори змушені висловлюватися через тіло, через зовнішній малюнок ролі, а не тільки через слово та емоційний посил (не секрет, що саме така специфіка роботи є звичною для франківців). Усі сцени вибудовані пластично чітко, динамічно, в них багато зовнішнього руху на противагу статиці помосту і статиці Катерини – П. Лазової.

Оскільки вистава – плід усього колективу, а не тільки режисера (що він підкреслює), то й відповідальність лягає на всіх. Інсценізація Шевченкового вірша, яка могла б стати просто галочкою в репертуарі до 200-річного ювілею українського генія, у творчому розвитку колективу насправді аж ніяк не випадкова, до того ж, відверто експериментальна. Чи не вперше франківці працювали у такій тотальній співдружності.

Репетиційний період вистави збігся з історичними подіями на Майдані Незалежності, що за сотню метрів від театру Франка, і з подіями на Банковій та Інститутській, що теж за сотню метрів угору від нього. Таким чином театр навіть за розташуванням теж перетворився на історичне перехрестя, певний поміст-перетин у часі і просторі. Режисер з цього приводу сказав, що „актори однією ногою були на Майдані, а другою – на ігровому майданчику”.

Отже, вистава стала важливою як творчий етап, незалежно від того, сподобалася чи ні вона широкому загалу і чи стала подією для театральної громадськості [2].

Показово, що свій 95-й ювілейний театральний сезон у 2014 році Національний академічний драматичний театр ім. І. Франка відкрив саме виставою за п'єсою Т. Шевченка „Назар Стодоля”, яка йде на сцені з 2009 р. Усі кошти, зібрані з продажу квитків та під час її показу перерахували на потреби української армії. Таке рішення одностайно ухвалив колектив театру. „Початок сезону з вистави „Назар Стодоля” за Шевченком символічний. Ця перша наша вистава стане не лише присвятою українським військовим, що стоять на сторожі миру в Україні та оберігають державні кордони від ворога, а й спробою допомогти їм матеріально“ – сказав генеральний директор театру М. Захаревич [3].

Ще одна вистава, присвячена Кобзареві, – спектакль Національного академічного театру російської драми ім. Лесі Українки „Всюди один. Свічка на вітру”. Автор проекту – художній керівник театру М. Резнікович. Не один місяць він провів зі щоденниками, листами і художніми творами Т. Шевченка і на основі різних текстів створив оригінальну п'єсу, близьку до жанру документальної драми. У спектаклі можна почути „голос” самого Кобзаря, що звучить у його поезії, прозі, листах і щоденниках [4].

Враховуючи той факт, що творчість Кобзаря включає твори, написані ним українською та російською мовами, а також той факт, що щоденник та листи Т. Шевченка написано російською мовою, виставу вибудовано в двомовній стилістиці. Тож вистава йде двома мовами. І саме такий прийом надає їй особливого художнього забарвлення, ще більш глибокого філософського наповнення та спонукає до широкого осмислення трагічних і непростих подій як в історичному аспекті, так і у сьогоденні.

Лейтмотив вистави – глибоко трагічне, неординарне, в чомусь сповнене протиріч – життя та творчість такої непохитної та неперевершеної особистості, якою був і залишається геній національної культури Т. Шевченко.

Головні ролі виконували: артист Національного академічного українського драматичного театру ім. І. Франка, заслужений артист України П. Панчук та артисти Національного академічного театру російської драми ім. Лесі Українки – заслужений артист України В. Алдошин та народний артист України Д. Савченко.

Спеціально для вистави композитором О. Шимком було написано оригінальну музику, а сценографом О. Дробною створено сценічне середовище на основі аутентичних малюнків Т. Шевченка [5,6].

Як підкреслив режисер, це – вистава „про долю талановитої людини, яка потрапила під жорна системи. Із одного боку, вона викувала його талант, а з другого – понівечила життя: це і Шевченко, і не Шевченко, й не тільки Шевченко” [7].

„Всі актори (а їх у цій виставі зайнято 30 чоловік!) грають одну спільну тему – тему Шевченка. Для мене це величезна підтримка, – підкреслив П. Панчук. – Бо часто буває: тягнеш на собі всю постановку, а колеги відіграють свій текст, і не більше. У цій виставі всі грають чесно, допомагають своїм настроєм, розуміючи, що це – спільна справа” [7].

За час, що минув з моменту прем'єри, вистава набула гучного мистецького позитивного резонансу, про що свідчать відгуки у ЗМІ, а також висловлювання, міркування і схвальні оцінки як представників широких кіл мистецтвознавчого, культурологічного середовищ, так і пересічного глядача [6].

Досить сміливу спробу створити образ Кобзаря, який був би близьким і зрозумілим молодому поколінню, здійснив актор і режисер Р. Семисал, на камерній сцені Київського академічного Молодого театру у поставленій ним виставі „Рядовий Шевченко”. Він же зіграв у цій постановці роль Тараса. Це вже не перше звернення митця до шевченкової теми. Два роки тому разом з акторами Юлею Зарембою та Юрієм Шульганом він створив виставу „Шева forever, або Солдат Шевченко”. Цій постановці була притаманна унікальна театральна форма, адже як засіб сценічної дії тоді використовувався простір Національного музею Тараса Шевченка. Такий підхід надав спектаклю особливого звучання і зробив його неповторним. В іншій сценічній інтерпретації ця п'єса побачила світ у Молодому театрі.

У „Рядовому Шевченку” Тарас постає в найтяжчий період свого життя – заслання та солдатчина: знущальна муштра виснажувала тіло, а заборона писати і малювати – душу. Чому режисер та актори обрали саме цей період? Можливо, тому що у найкритичніші часи найбільшою мірою проявляється людське ество, а, може, вистава стане зрозумілою саме зараз, коли Україна переживає

один із найскладніших періодів своєї багатовікової історії? Як вижити, якщо ти втратив усе? Та й узагалі – навіщо далі жити? Єдине, що підтримувало поета всі тяжкі десять років солдатчини, – це його листування з найвідданішими друзями – княгинею Варварою Репніною, Михайлом Лазаревським та Миколою Костома-ровим.

Автори вистави намагаються розкрити потаємний світ душі Тараса Шевченка, його переживань, думок та надій, що попри все не полишили поета й допомогли йому вижити в нелюдських умовах. І події подані тут у двох вимірах: з одного боку – це дійсність, що оточувала Шевченка, а з іншого – світ його листування.

Хоча актор Р. Семисал зовні і не схожий на Тараса, але це саме той випадок, коли візуальна подібність зовсім не потрібна. Перед актором стояло значно складніше завдання – передати внутрішній світ поета. Особливо вражає, як він швидко перетворюється з молодого людини, яка радіє життю, у чоловіка, що пережив великі випробування. Наскільки достовірно йому вдалося відтворити образ Тараса – судити глядачеві, але напевно, що ця акторська робота не може не зацікавити.

Справжнім відкриттям стала К. Варченко, яка не так давно почала працювати у Молодому театрі, але своїми ролями заявила про себе як самобутня актриса. По-новому грані її таланту виявилися у „Рядовому Шевченку”, де вона зіграла шляхетну Варвару Репніну та романтичну татарку Забараржаду.

Сценограф Л. Чернова оформила сцену у вигляді художньої майстерні. Одяг героїв поєднує елементи XIX і XXI ст. Очевидно, це спроба з’єднати різні часи. А Шевченко у джинсах, можливо, буде ближчим молодому глядачеві, ніж хрестоматійний Кобзар із портрета. Важко прогнозувати, наскільки довгим буде життя цієї вистави. Але вже те, як тепло були сприйняті публікою її перші покази, вселяє оптимізм [8].

Також, у Київському Молодому театрі зважилися на екстремальний творчий крок і організували „сеанс” міжчасового духовного зв’язку Великого Кобзаря з його прапраправнуками, молодими українськими поетами вже нашого, XXI століття. Проект так і назвали: „Молода поезія – Молодий театр”. Вірші Т. Шевченка і сучасних 20-річних авторів М. Лаюка, О. Герасим’юк, О. Шевченко, Ю. Нестерової, В. Карп’юка звучали на Малій сцені театру. Проект став своєрідним майданчиком для презентації творчої молоді. В одному місці, не важливо – велика це чи мала сцена, перепліталися творчі напрями, стиралися жанрові обмеження. Але зберігся баланс театру й поезії, традиції і новаторства, загадки й пошуку. Форма вистави, запропонована режисером А. Петровим, – поетичний полілог різних поетів і діалог двох епох. Між цими епохами дзеркало – на сцені людства. Сучасна поезія вдивляється в це дзеркало і бачить не

тільки свої відображення, а й потужні силуети минулого. Сильні ритми й тексти епохи Т. Шевченка [9].

Наскільки твори Тараса Григоровича є сценічними і наскільки можливою є висока якість їх театрального розшифрування, показала вистава „Сон” у Київському театрі юного глядача на Липках, прем'єра якої відбулася у березні 2014 року [10].

Ця вистава – спроба осмислити життя і творчість Кобзаря за матеріалами його щоденників, листів та інших документів. Автор композиції і режисер-постановник – народний артист України В. Гирич прагнув у своїй виставі не лише відтворити маловідомі сторінки біографії Т. Шевченка, а й наповнити їх глибоким змістом. Перед глядачами постає різний Кобзар (а їх у виставі троє – юний, середній і старший) – тут він і сильний, і слабкий, романтичний мрійник, добрий, іноді навіть злий. Та всі троє акторів не прагнуть зіграти Шевченка, не перевтілюються в нього, керуючись законами психологічного театру, а говорять від його імені. Однак тут немає і так званого брехтівського „відчуження”. Актори переконливо й емоційно „проживають” тексти Кобзаря, в пориві співчуття іноді навіть забуваючи, що вони говорять від імені Шевченка. Це три різних Шевченка, яких поєднує лише ім'я [11].

Вистава вийшла багатолюдною. У ній задіяно (у всіх складах) майже 60 акторів, половина з яких виконують по дві, три, а то й чотири ролі. Вибудували постановку у формі колажу. Біографічна канва позначена пунктирно, виявлена окремими епізодами: маленький Тарас іде шукати залізні стовпи, що підпирають небо, батько перед смертю ділить майно між своїми дітьми, мовлячи пророчі слова про Тараса, зустріч юного Тараса в Літньому саду з Художником, звертання до Миколи Гоголя, клопотання княжни Варвари перед графом Орловим про пом'якшення покарання Шевченка, зустріч зі Семеном Щепкіним у Нижньому Новгороді. Основним же є духовне життя поета, інсценізація його поезій, об'єднаних найважливішою темою творчості Шевченка: доля України та постаті її мучителів.

Характер мізансцен зумовлено двоярусною конструкцією зі сходами. Така сценографія концентрує увагу і виконує драматургічну функцію, позначаючи характер, в тому числі ієрархічний, стосунків між персонажами. Взагалі, сценографія універсальна, може застосовуватися до будь-яких вистав, але у „Сні” її використано максимально: надто виразними є дійства на сходах, які стають то місцем тортур останньої вцілілої дівчини у знищеному Батурині, то місцем, де розповідають про свої „подвиги” знамениті ворони з „Великого льоху”. Простір верхнього ярусу належить переважно Тарасові Шевченку, який читає свої поезії, співдіє з персонажами своїх творів, дає їм життя, окремими словами немовби підштовхуючи до розгортання наступних епізодів. Але той верхній подіум

належить і його мучителеві – царю Миколі I з царицею, зокрема в чудово вирішених сценах мордобою.

До вистави увійшли різні твори – від ранньої „Катерини” (1838) та вірша-посвяти Гоголю до „Якби ви знали, паничі” (1950) зі спогадами й біографічними фактами.

Текст Т. Шевченка концентрований, розрахований на підготовленого глядача, і постановники, й актори дуже добре його засвоїли. Успіху сприяла особистісно-емоційна інтонація усієї вистави. Але насамперед – її пластичне вирішення. „Сон” у ТЮГу – це приклад того, як сучасної сценічної мови виставі надає продумана й активна пластика, праця акторів та їхня ансамблевість, сценічна єдність. Зробити кожен образ – окремий чи груповий – індивідуально виразним, вибудувати „лінію поведінки” кожного з них, з’єднати у смислову й візуальну цілісність – і було завданням хореографа О. Скляренка, і він упорався з ним чудово. Це те, чого нині домагаються театри, хоча не завжди успішно, оскільки завдання складне – його можна порівняти з гармонійним багатоголоссям [10].

Вистава вийшла багатоплановою. У контексті подій, що стали визначальними в сучасній історії нашої країни, вона набула інших смислів, стала багатогранною та глибокою. Вона талановито показала молодому поколінню ще одну історію про незламну любов до Батьківщини, про мужність та стійкість, тверді переконання і віру в Україну. Тож, вистава була не лише про Т. Шевченка, а й про Україну [11].

Театр також допоміг глядачам зрозуміти силу Шевченкового слова, мотивував широке охоплення його творчості, хоча зрозуміло, що Т. Шевченко невичерпний. В години випробувань він наблизився до кожного, хто вболіває за Україну, за її волю. Його палкі поезії зазвучали напрочуд актуально, а „вулкан національного духу” виразив дух Майдану якнайповніше [10].

Україна перебуває на шляху побудови нової держави. Але цей шлях непростий. Тож, саме сьогодні ґрунтовне, різнобічне вивчення творчості Т. Шевченка через різноманітні мистецькі форми й інтерпретації допоможе закріпити досягнуті зміни у суспільній свідомості, що відбулися за останні місяці. Надихнути тих, хто відчув себе людиною та продовжує перероджуватися – саме такою була мета вистави „Великий льох”, яку підготував Театр Володимира Завальнюка „Перетворення”. Містерія „Великий льох” – актуальна, новаторська поема Т. Шевченка, в яку він вклав глибокий національно-політичний і містичний смисл. Це гостра сатира на політику царської Росії, викриття злочинів, скоєних царським самодержавством проти України. Незвичайна поема Т. Шевченка зацікавила В. Завальнюка понад два роки тому. Проте потрібен був час, аби досягнути глибини змісту твору, визначити шляхи його сценічного прочитання. На сцені лише три актори – Г. Яремчук, К. Булкін та О. Мотовилова. Вони уособ-

люють Україну та Росію позаминулого сторіччя, але усі події спроектовано на ХХІ століття. Виставу поставили у формі суду. З одного боку це ніби пародія на низькопробні шоу, що заповнили українське телебачення. А з іншого – режисер підводить глядача до запитання: „А судді хто? Хто Вам дав моральне право судити Україну?” У кінці добро наче перемагає зло. Але останнє пристосовується до нових обставин. Отже, боротьба триває. „Це більше ніж вистава, це наша позиція і наша барикада. Хочемо, щоб вона жила і працювала на Україну”, – підкреслив актор К. Булкін [12].

Чим нам дорогий Шевченко? Як протоптати стежку від Пророка української волі до молодого покоління? Саме такою спробою і стала вистава столичного Театру української традиції „Дзеркало” – „Полусмак останнього кохання”, постановку якої за власною п’єсою здійснив директор і художній керівник театру В. Петранюк.

Усі вистави „Дзеркала” (чи то „Вій” за М. Гоголем, чи „Сто тисяч” за І. Карпенком-Карим, чи „У Києві на Подолі...” за М. Янчуком, чи „Запаморочливе весілля” за М. Зошенком) спрямовані на відродження духовної спадщини українського народу та втілення етнічних і фольклорних образів у музично-драматичних виставах. І як підкреслив В. Петранюк, у кожному створеному ним спектаклі він грає одну й ту ж роль – нашого сучасника. Режисер довго вивчав матеріали, пов’язані з життям і творчістю Т. Шевченка, поступово визрів задум написати власну п’єсу. Але це мав бути твір, який би показав Кобзаря як звичайну людину, але, водночас, великого генія. У виставі лише дві дійові особи: Тарас (В. Петранюк) і Ликера (Л. Книгницька-Марковська), що півтори години ведуть то романтично-ліричний, то емоційно-експресивний діалог. Спочатку їхня гра може здатися дещо штучною і надуманою, але чим далі, тим більше глядачі починають перейматися тим, що відбувається на сцені. У цьому велика заслуга і сценографа В. Кузмічової. Створені неї прості декорації – столик, стілець, прозора фіранка, інструменти для малювання допомагають зануритися в атмосферу того часу.

„Я переживаю роль Шевченка, як свою долю, яка вкладається у візерунок і силует нашого пророка, який є дзеркалом нас усіх і нашої української нації загалом, – наголосив актор В. Петранюк. – Тому всі його історії співзвучні. Вони викликають у моєму серці відгук, який я шукав усе життя. Ми зараз шукаємо живого Шевченка, адже бронзовим чи кам’яним його зробили вже давно. Зараз, завдяки майданівській революції, почалося пробудження людей, повернення живого, геніального Шевченка! Шевченка ми починаємо відкривати для себе і світу лише зараз, у ХХІ сторіччі” [13].

Як зазначали у пресі, у рік відзначення 200-річчя від дня народження Т. Шевченка чимало театрів вважали за необхідне поставити той, чи інший твір

поета. Та далеко не всі постановки стали помітними культурними подіями. Бо небагато сценічних прочитань передавали саме дух Шевченкової творчості.

До вдалих спроб звернення до Шевченкових творів можна, на думку критиків, віднести виставу „Мати-наймичка” столичного Українського малого драматичного театру. За основу вистави режисер-постановник А. Тихомиров узяв однойменну п'єсу українського драматурга й актора І. Тогобочного, яку автор написав за сюжетом поеми Т. Шевченка „Наймичка”. У виставі драматизм поєднано з притаманними українському театрові ліризмом, гумором, музичністю. Сценографічне оформлення вистави (художник-постановник – О. Гавриш) складався з ляльок-мотанок, прадавніх оберегів і символів материнства. Доволі символічним став той факт, що репетиції вистави тривали взимку, під час буремних подій на Майдані. Тож, митці присвятили постановку не тільки Шевченковому ювілею, а й тим, хто віддав життя за Україну [14].

Серед вистав до ювілею Великого Кобзаря, які не стали лише даниною часу, у пресі називали і виставу „Катерина. Акварелі”, створену заслуженим артистом України Т. Жирком і показану на малій сцені Національного палацу мистецтв „Україна”. Цю постановку журналісти назвали „цікавою знахідкою”. Т. Жирко не тільки здійснив постановку вистави, але й виступив у ній у ролі оповідача. Його адаптація та акторське переосмислення тексту, ефектна подача глибини і трагізму шевченкового слова налаштували на ширий діалог із глядачем і створювали незабутнє враження від побаченого [15].

На сцені навчального театру при Київському національному університеті театру, кіно та телебачення ім. І. Карпенко-Карого глядачі побачили виставу „Щоденник рядового Т.” за п'єсою О. Гавроша. Режисером спектаклю був викладач університету та Міністр культури України Є. Нищук. У спектаклі показано час солдатчини Шевченка, життя в очікування волі. „У п'єсі Гаврош описує цю солдатчину, жорстокість, ці всі реалії, як Шевченко там залишається попри все людиною, як провалюється в спогади, де йому мариться казашка Катя, княжна Варвара і бали, де він читав „Сон”. Це буде дипломна робота студентів 5-го курсу” – прокоментував Є. Нищук.

Головну роль у виставі зіграв Л. Геляс. На думку фахівців, молодому актору вдалося відтворити на сцені глибокий образ Т. Шевченка, з надзвичайним почуттям гідності, але водночас надзвичайно просту й доступну людину.

Музику до „Щоденника рядового Т.” написав київський композитор Р. Гриньків. У виставі відтворено водевільний стиль, що передає дух епохи кінця XIX – початку XX століття. До участі у виставі режисер запросив музикантів гурту „РоліКарп” – В. Гладунця та С. Охрімчука. Під час дії на великому екрані художники ілюстрували епізоди з життя Т. Шевченка через піщану анімацію [16].

Розмірковуюючи про постановки столичних театрів за творами Т. Шевченка, театрознавці зазначали на сторінках преси, що „сьогодні висловлювання на цю тему звучать широко, без контурної риторики, без возвеличення ідола. Сьогодні всі намагаються бачити в ньому не просто абстрактного пророка, а справжню людину із плоті і крові, котра страждала, любила, творила, жила... Адже не треба створювати собі кумира, і рахувати пам'ятники, треба творити ідеали у серці і душі” [17].

До відзначення 200-річчя від дня народження Т. Шевченка долучилися театри у всіх регіонах нашої держави.

Єдина п'єса Т. Шевченка, що дійшла до нас у повному обсязі, це „Назар Стодоля” – твір, сильний своєю емоційністю та гострий за тематикою. За життя автора на професійній сцені п'єса не ставилася, хоча Т. Шевченко цього дуже прагнув. А от у наступний історичний період вона стала знаком становлення національної сцени: у 1875 р. її презентував у Єлисаветграді артистичний гурток під проводом Марка Кропивницького (предтеча майбутньої „Трупи корифеїв”). Відтоді „Назар Стодоля” закріпився на вітчизняній сцені. Театри часто ставлять його й безвідносно до шевченкових ювілеїв. П'єса надає театрові доволі широку територію для жанрових трактувань – від драми до лубка [18, 19].

Тож, не випадково, що ряд вітчизняних театрів різних міст України звернувся до постановки цієї п'єси.

Так, одразу два театральні колективи Харкова вирішили зробити нові сценічні прочитання „Назара Стодоли”. Театр для дітей та юнацтва і постановник А. Лебідь аргументували свій вибір високими драматургічними вартостями п'єси. В Учбовому театрі Національного університету мистецтв ім. І. Котляревського „П'ятий поверх” присвятили Шевченковій річниці виставу акторів з курсу кафедри драматичного театру і кіно (реж. Л. Садовський). Обидві постановки містили спробу оновити та переосмислити п'єсу. Та, на думку мистецтвознавців, від візуального образу вистави Харківського театру для дітей та юнацтва залишалось відчуття переобтяженості. Темні тканини, металеве крісло, начебто справжня зброя. Все це часом заважало акторам створювати гармонійний ансамбль. Щоб виділитися на цьому насиченому різними символами тлі, артисти намагалися максимально (аж до перегравання) проявляти себе в рухах та інтонаціях.

Порівняно з постановкою Харківського театру для дітей та юнацтва студентська вистава була простішою. Складалось враження, що музичне оформлення, декорації, костюми – не головний засоби виразності у ній. Акцент було зроблено на акторській взаємодії, на злагодженому ансамблі. Дві такі різні вистави продемонстрували можливості сучасного театру при опрацюванні класичної драматургії. Адже сучасний глядач, навіть зацікавлений прив'язкою театральної події до пам'ятної дати, все одно хоче бачити актуальну постановку. І в

кожній з цих вистав відобразилося прагнення продовжити життя української класики [18].

А харківський режисер С. Пасічник віддав перевагу поезії Т. Шевченка, яка зазвучала і у Харківському державному академічному драматичному театрі ім. Т. Шевченка, й у недержавному театрі „Post Scriptum”.

„Хоч би що відбулося у країні на Майдані, я від моменту, коли задумав цю виставу, не змінив би в ній жодного слова...”, – наголосив С. Пасічник.

Доволі заманливо для режисера було, готуючи виставу до ювілею, піти торованим шляхом – розгорнути масштабне дійство, кидати „полум’яне Шевченкове слово” у натовп. С. Пасічник обрав свою дорогу. Вже сам факт того, що вистава від початку була задумана ним для показу саме на малій сцені „Березіль”, вказує на адресата – аудиторію, здатну слухати, вслухатися, чути. Ту, яка звикла думати. Вистава вирізнялася граничним лаконізмом сценографії (А. Тодоракіна) та виразністю світлової партитури (В. Мінаков), яка делікатно доповнювала емоційну палітру. Одинадцять молодих акторів лише ескізно накресливали епізодичні образи. Бо їхнє завдання – грати не окремих персонажів, а бути словами поета, його голосом.

У пресі підкреслювали, що наче продовженням цієї вистави стала інша робота С. Пасічника у театрі „Post Scriptum”. Навіть її назва – „І мертвим, і живим...” – перегукувалася з фіналом попередньої постановки, хоча сама вистава була зовсім іншою за настроєм. Вона вийшла більш жорсткою та публіцистичною. Спостерігаючи за дійством, глядачі розуміють, що світ безкінечного, тотального, бездумного споживання можна зупинити тільки силою розуму й духовності, розчинити гіркотою сумнівів, обпалити болем утрат.

Обидві ці вистави наштовхували на роздуми аж ніяк не святкові. Може, тому для обох театрів кожен з цих спектаклів стає випробуванням – на уміння вести відверту розмову з тими, кому не однаково [20].

„Хто ми, звідки і чиї ми діти?” – відповідь на ці запитання шукають хлопець і дівчина – персонажі вистави Запорізького академічного обласного українського музично-драматичного театру ім. В. Магара.

Взагалі-то дуже, – підкреслювали у пресі, – непроста справа – створити оригінальне дійство до ювілею. Начебто треба „відгукнутися”, але завжди існує небезпека збитися на пафос або на невігядливий переказ біографії ювіляра, доповнений уривками з його творів. Але автор сценарію і режисер-постановник вистави Р. Проценко знайшов свій підхід до теми. Він відверто адресував „Вість благу Кобзаря...” молодим глядачам і визначив її жанр як „діалоги Поета з нащадками”.

Прем’єра вистави відбулася 21 та 22 лютого. І це символічно, бо політичні події в Україні несподівано гостро перегукнулись із тим, що публіка почувала зі сцени. Шевченкові слова – дійсно „вість благая”! – виявилися на часі у

ці важкі дні, через півтора з гаком століття після того, як були написані. Так уже батькові Тарасу судилося – навіть після смерті лишатися з українським народом у поворотні моменти історії...

Але у виставі безпомилково „спрацьовує” не тільки текст. „Вість благая Кобзаря...” – виразне видовище (сценографія Н. Дворянкіної, костюми Н. Петен-Ступакової, відеопроєкція Г. Лещенка). У неживому синюватому світлі – картини рабства, у червоному – криваві події „Гайдамаків”, у чорному обрамленні – сцени з Шевченкового „Сну” з карикатурними царями, хабарами й стусанами, у білому – „неначе писанка, село” й історія Шевченкового кохання. Балетмейстер, заслужена артистка України Т. Астаф’єва знайшла для кожного епізоду пластичне втілення. А музичне оформлення створила заслужений діяч мистецтв України Н. Боева: вона тонко сплела мелодії народних пісень із оригінальними композиціями. Враження тим сильніше, що музика звучить наживо: її виконують співаки і театральний оркестр під орудою О. Сурженка.

М’яко, просто, без зайвого пафосу зображує Тараса Шевченка артист Є. Козьмик. Це додало виставі „Благая вість Кобзаря...” достовірності, бо з глядачами розмовляє не бронзова статуя, а мудра жива людина. На прем’єрі зал стоячи вітав овацією авторів й учасників вистави [21].

2014 року у театрі імені В. Магара підготували ще одну „шевченківську” постановку – моновиставу народного артиста України І. Смолія „Україно! Україно! Оце твої діти...” (режисер Д. Астаф’єв). У місцевій пресі зазначали, що прем’єра цієї поетичної притчі в обласному театрі була нібито й „не на часі”: адже ювілей Великого Кобзаря вже позаду. Але саме це – чи не найкращий доказ, що народний артист України І. Смолій втілює свій задум, як-то кажуть, за велінням душі, а не аби просто „відгукнутися” на чергову дату.

Основа вистави – поеми „Катерина”, „Сон”, „Гайдамаки” та найвідоміші Шевченкові вірші. Їх півтори години читає І. Смолій. Нібито все елементарно. Але логічність композиції, щирість і ясність кожного висловлювання примушують вдумливого глядача раптом відчувати, наскільки сучасним стало в ці три важкі дні оте багато разів повторюване нами Шевченкове слово. Але на сцені не тільки „альтер его” Кобзаря. Актори й артисти балету пластикою ілюструють поетичні рядки. На заднику оживає „театр тіней” (балетмейстер – заслужена артистка України Т. Астаф’єва). Звучать наживо пісні, скрипка, ударні (музичне оформлення заслуженого діяча мистецтв України Н. Боевої). Все образно й доречно. Хіба що епізоду „Гайдамаків” не вистачає масштабності. Та все ж режисер знайшов дуже виразний образ – червоні стрічки, що наче потоки крові „течуть” на сцену згори. Серед них герой І. Смолія лишається на самоті. Але „німі” учасники дійства повертаються у фіналі, щоб здобути голос і заговорити рядками Шевченкового „Заповіту” [22].

Свіжий погляд завжди цікавіший, аніж заїжджені хрестоматійні істини. По-новому спробував подивитися на Т. Шевченка молодий режисер і актор Запорізького театру молоді Г. Широченко. Сам написав сценарій вистави „Тарасові сні та думи”, сам її поставив, сам зіграв головну роль.

З доцільною лаконічністю оформила дійство художник-постановник Т. Власенко: велика скриня посеред сцени, напівпрозора завіса і відеопроєкція – то пасторальний український пейзаж, то вузьке вікно кімнати художника в Санкт-Петербурзі, а то й просто вишитий рушник.

На початку дійства заспіває Дівчина (артистка Г. Симонова), за серпанком завіси підхоплює хор, а на першому плані спить-марить Тарас. У його видіннях з'являються селяни, гайдамаки, русалоньки. Саме масові сцени, динамічно вибудовані Г. Широченком, справляли найбільше враження. У кожній із них є сюжет, за яким цікаво спостерігати. Не виглядають вставними номерами танці й пісні – вони вплітаються в дію і рухають її. Теплом віє від Тарасової матері (заслужена артистка України Л. Фріган). Вражав символічністю фінал „Тарасових снів та дум”, коли актори один за одним одночасно починають читати різні вірші Кобзаря.

На думку критиків, Г. Широченко явно хотів подати образ Т. Шевченка нетрадиційно. Певне, тому й узявся сам грати цю роль. Та тут його, на жаль, спіткала невдача. За сценарієм перед глядачами постає Тарас в останні роки життя. Але молодий артист не спромігся зіграти ані вік, ані – головне – мудрість і геній свого героя. А ще, мабуть, не вистачило драматурга, бо у сценарії чимало перекосів. Яким насправді був Тарас Шевченко? Навряд чи хтось спроможний дати точну відповідь. У кожного свій Кобзар. Власну версію, де більше полинної гіркоти, ніж любові, пропонує Г. Широченко. Можна сумніватися, можна (і навіть треба) з ним сперечатися, та вже сама спроба молодого режисера й актора заслуговує поваги. Чим менше глянцю – тим краще. Тільки слід пам'ятати, що це версія, матеріал для роздумів, а не істина в останній інстанції [23].

Справді унікальний проект створено в Черкаському обласному музично-драматичному театрі ім. Т.Шевченка. Це – цикл із 4 вистав: „Безталання”, „Доля”, „Слава” і „Слова”. Цю тетралогію створили режисер С. Проскурня та поет Б. Стельмах. Використано музику В. Сильвестрова. 4 вистави – це 6 годин сценічного часу. Самого Тараса, від дитинства до зрілості, тут грають 5 виконавців.

Масштабний театральний проект розпочався у 2011 році з постановки четвертої частини „Тарас. Слава”. Адже події на сцені розгортаються в зворотному хронологічному порядку. У цьому спектаклі головний образ втілює актор Національного драматичного театру ім. І. Франка, з. а. України П. Панчук. Наступна частина „Слова” присвячена періоду життя молодого Тараса з 1841-го

по 1850 рік; у ролі Кобзаря тут – актор театру і кіно, з. а. України Є. Нищук. „Безталання” і „Доля” – перші частини тетралогії було поставлено у 2013 році. Критики зазначали, що такого Т. Шевченка – олюденного, живого, наповненого суперечками та енергією творчості – українська сцена ще не бачила. У останніх частинах епосу столичний режисер та продюсер С. Проскурня віддав головну роль дітям. Цей колективний образ, власне, і є словами поета. Дитячі та юнацькі роки Кобзаря втілили відразу три Тараси: Шевченко-дитина – 5-річний І. Скрипниченко, Шевченко-підліток – 13-річний М. Кузьмін, Шевченко-юнак – студент Київського національного університету театру, кіно і телебачення ім. І. Карпенка-Карого О. Волошин. У виставі бере участь увесь склад театру, а також запрошені актори Л. Данильчук (Доля) та О. Драч (Запорожець). Всього в тетралогії „Тарас” – понад сотня ролей. Такий масштабний захід став першою спробою в історії українського театру мовою сучасного епічного поетичного мистецтва розповісти життєву історію видатного земляка.

У пресі підкреслювали, що режисер С. Проскурня та Черкаський театр ім. Т. Шевченка зарекомендували себе неабиякими відчайдухами. Бо у наш час невідомо, що буде завтра, а загадувати на кілька років наперед – на таке здатні лише дуже впевнені у собі люди [24, 25].

Юні полтавські аматори театру започаткували новий культурний осередок. Завдяки їхнім зусиллям створено молодіжний незалежний театр “Т.АКТ”. Дебютний виступ – вистава „Пером і пензлем” – було присвячено 200-річчю Т. Шевченка. Вразити вибагливого глядача вдалося неординарністю постановки. „Вистава-мозаїка” – саме так визначила жанр режисер театру та автор сценарію вистави О. Суптеля. І це було виправдано структурою та задумом вистави. Персонажі Тарас Шевченко та слідчий, який проводить його допити, виконані П. Баранцем і М. Точілкиним, стали центральними образами, навколо яких вибудовувався сюжет вистави. Як зі шматочків смальти складається мозаїка, так у постановці з епізодичних спогадів ув’язненого Тараса Шевченка складається його життя в цілісну картину.

„Оскільки ми – новостворений театр, нам хотілося зобразити молодого Шевченка. Підростаюче покоління важко зацікавити звичайною театральною постановкою, тож ми вдалися до невеличкого новаторства у жанрі. Особисто я ніколи не зустрічала жанру вистава-мозаїка”, – розповіла режисер театру “Т.АКТ” О. Суптеля.

Прем’єрний показ „Пером і пензлем” відбувся у великій актовій залі Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. За словами режисера, початковий задум та ідею актори повністю втілили. „Перед виходом на сцену я запропонувала кожному актору запитати себе, ким є Тарас Шевченко особисто для нього? Тільки відповівши на це запитання, вони зможуть не грати, а перевтілитися в образ”, – зауважила О. Суптеля.

А глядачі сприйняли роботу молодих акторів теплими, щирими оплесками [26].

До 200-річного ювілею Т. Шевченка колектив Миколаївського художнього академічного російського драматичного театру підготував виставу „Дні Тараса” (постановка художнього керівника театру М. Кравченка). Ця робота оригінальна за сутністю, формою та змістом. На сцені, окрім акторів, – невеликий оркестр; відеоряд доповнював дію. Композитор і музикант Р. Гриньків написав оригінальну музику для вистави (він виступив у ролі бандуриста у складі оркестру). У виставі був задіяний майже весь творчий колектив.

Проте не всі актори, які вийшли на сцену, грали драматичні епізоди. Інколи це образи-символи, інколи – творче „Я” письменника, його думки, сумніви, здогадки. Постановники визначили жанр вистави як „дума про поета”. Скоріше, це було схоже на добре скроєну літературно-музичну композицію. Постановка складна, трудомістка для творців вистави, але легка і зрозуміла для сприйняття глядача [27].

Також Миколаївський художній академічний російський драматичний театр випустив драматичну поему „Гайдамаки” за твором Т. Шевченка (інсценізація М. Васильєвої). Це вистава малого формату, розрахована на виїзд колективу театру в школи віддалених районів міста та області. Над виставою працювали: режисер – Є. Олійник, художники – Ю. Молчанова та Л. Нагорська. У постановці задіяно акторів Р. Ковалю (в ролі Т. Шевченка), В. Остафійчука, заслуженого артиста України А. Соколова, та інших артистів театру. Показово й те, що вистава йде українською мовою [28].

У 2013 році у Дніпропетровському українському музично-драматичному театрі ім. Т. Г. Шевченка було оновлено виставу „Назар Стодоля”, поставлену ще у 2001 році до 10-річчя незалежності України. Тема людських взаємин і суспільних відносин, як за часів Кобзаря, так і сьогодні гостро прослідковується у нашому житті. Непорозуміння, обман і навіть зрада хвилювали героїв Шевченкової п'єси „Назар Стодоля”, хвилюють ці проблеми і нинішніх українців. Спектакль неодноразово схвально висвітлювався на сторінках вітчизняних газет. Один з критиків визначив жанр вистави як детектив через стрімкий розвиток сюжету і уміння акторів тримати глядача у напрузі протягом усього дійства [29].

До „Назара Стодолі” звернувся і Вінницький обласний академічний український музично-драматичний театр ім. М. Садовського. Прем'єру цієї вистави приурочили також і до відкриття 80-го театрального сезону. Постановку здійснив художній керівник театру, народний артист України В. Селезньов. У виставі збережено оригінальний текст Т. Шевченка, а також, як доповнення, використано листи Т. Шевченка до друзів, а отже, введено постать Поета, роль якого

виконував Б. Костюк. Бюджет вистави „Назар Стодоля” (декорації, костюми, реквізит...) склав близько 80 тис. гривень [30].

У вирі святкування 200-річчя від дня народження Т. Шевченка репертуари львівських театрів поповнилися виставами за його творами або про нього. Глядач будь-якої вікової категорії і з найрізноманітнішими естетичними смаками міг побачити „свого Шевченка” [31].

Подією стала вистава Львівського національного українського драматичного театру ім. М. Заньковецької „Назар Стодоля”, постановку якої за однойменною драмою Т. Шевченка здійснив художній керівник театру Ф. Стригун. Заньківчани працювали над драмою двома акторськими складами, і, за словами Ф. Стригуна, „цей подвиг став можливим тільки завдяки фінансовій допомозі Міністерства культури України та управління культури Львівської облдержадміністрації”. На прем’єрі, яка відбулася у грудні 2013 року, глядацьку залу, включно балкони, було заповнено вщерть, і глядачі дуже добре сприйняли виставу, вітаючи оплесками і прекрасні декорації, і костюми, звичайно ж, і гру акторів. А ролі у прем’єрній постановці виконували: Назар Стодоля – О. Федорченко, Галя – Н. Боймук, Хома Кичатий – С. Глова, Стеха – А. Сотникова, Гнат Карий – О. Норчук. У масових сценах було задіяно майже всю трупку. Навіть оркестр – музиканти виходили на сцену як троїсті музики.

„Проблеми, що їх порушував Тарас Шевченко, – абсолютно сьогоденні, – вважає Ф. Стригун. – Бо завжди нас диявол спокушає мамоною, грішми і кар’єрою, чим займається наша Верховна Рада й уряд. Коли людина забуває про народ, про соціум, в якому живе, а тільки-но торгує заради своєї кар’єри, заради багатства, причому торгує найдорожчим, добра не буде...” [32].

Чи можна захопити глядача найвідомішим твором Т. Шевченка „Наймичка”? Скільки їх уже у нас було, скільки інтонацій та мізансцен переходило з однієї сцени на іншу! Здавалося, це одна вистава, розтягнена по всій країні на десятиліття. І ось у Львівському драматичному театрі ім. Лесі Українки „Наймичку” поставив режисер Г. Шумейко. Вона зветься досить дивно – „Search: www.МатиНАЙмичка.com.ua”, і створено її за творами Т. Шевченка та І. Тогобачного у сценічній редакції Г. Шумейка. Для Г. Шумейка було важливо прочитати Т. Шевченка як автора на всі часи. Не змінюючи часу дії, режисер наче простягає невидиму часову нитку аж до сьогодення. Яке б не було століття, доля української жінки у суті своїй не змінюється. Слова Шевченкові позачасові, тільки треба вміти їх прочитати. У львівській виставі вони звучать прологом з уст Юнака, щоб ожити в круговерті сценічного дійства, яке розгортається на майже архаїчній основі. В сценографії молодій художниці О. Радкевич не варто шукати часових ознак, вона будується на вічних життєвих символах людського буття. У виставу введені люди-примари, що нагадують ляльок-мотанок, які були оберегами ще з язичеських часів, обізветься вірою світла коляда і понесе у

вир життя Наймичку (артистка В. Новак). Деталі побутові у цій виставі також мають певну символіку: як крила в руках наймички злетять на мить рушники і опустяться додолу як пута, і навіть бочка в руках бондаря в якусь мить символізуватиме Всесвіт. Режисер вибудовує стосунки між героями дуже тонко, не даючи збитися на примітивний сентименталізм. Критика підкреслювала, що у виставі дуже добрий хореограф – Н. Капшишак. Вона вибудовує танок як продовження словесних візій. Глядачі не побачать змученої страждальної Наймички, пластика героїні лише на мить спотвориться болем і далі ввійде в мелодику традиційного українського танку, але скільки в цю мить буде пережито і глядачем, і молодою акторкою. Г. Шумейко виводить образ Наймички до найсвітлішого символу любові, його Наймичка – Мадонна, його дійство – спокута кожного перед найдорожчою людиною [33].

Біографію Кобзаря усі знають зі шкільної лави. Здавалось би: що нового можна сказати й почути про великого генія українського народу? Виявляється, можна. І це зробила трупа Львівського драматичного театру ім. Лесі Українки на чолі з художнім керівником Л. Колосович, яка поставила ще одну виставу за творами самого Т. Шевченка та Ю. Щербака – „Стіна”. Художником-постановником проекту стала О. Радкевич.

Свою роботу режисер справедливо назвала історичною ретроспективою, адже за два століття, які відділяють нас від Шевченка, не втратили актуальності та пророчої сили його твори. У виставі „Стіна” про Кобзаря розповідає Варвара Репніна – донька князя Миколи Репніна, яка майже все своє життя присвятила Тарасові Шевченку, будучи в нього закоханою. Проте такі генії, як Шевченко, не можуть належати одній жінці. В нього закохувалися, закохувався й він, але до Репніної почував тільки симпатію і вдячність, сприймав її як друга, присвятивши княжні свою „Тризну”.

Т. Шевченко (Д. Благий) спілкується з Репніною і глядачем, в основному, мовою своїх творів, тоді як Варвара (М. Дзвонік, І. Лиховид) розповідає про нього у листах до свого вчителя і у спогадах. На тлі історії їхнього знайомства і стосунків розгортається драматична історія українського народу – час від часу через сцену проходять люди з мішками на плечах. У фіналі вистави з цих мішків вони будують стіну (барикаду?), звуковим рядом лунають постріли і вибухи. Проте переможно й пророче звучать Кобзареві слова: „Борітеся – поборете! Вам Бог помагає! За вас правда, за вас слава і воля свята!” А на екрані вглибині сцени, на якому впродовж вистави демонструвалися рядки творів Шевченка, з’явився жовто-блакитний прапор із написом: „Єдина Україна – Единая Украина” [34].

Львівський Перший український театр для дітей та юнацтва підготував виставу про життя Т. Шевченка „Наш Тарас”. Постановка отримала у Львові друге життя, адже вперше режисер та автор сценарію Р. Валько поставив її по-

над 10 років тому у Дрогобицькому українському музично-драматичному театрі ім. Ю. Дрогобича. Концепція поновленої вистави відкрита у назві „Наш Тарас”, бо „Тарасом” він був для друзів, знайомих, близьких... власне, тих людей, чий спогади та листи лягли в основу сценарію.

Режисер вивів на сцену відомі хрестоматійні події, „розширивши” їх переживаннями головного героя та його близьких. Образ Тараса Шевченка втілюється на сцені у двох постатях – молодого (В. Василик) та старшого (А. Козак). Це два різних Шевченка, яких поєднує лише ім'я. А. Козак проносить крізь усю виставу монументальність образу Шевченка. В. Василик натомість дуже експресивний, його синкопований ритм існування паралельний статичній та врівноваженій постаті Шевченка-старшого.

У пресі підкреслювали, що саме у контексті останніх подій вистава набула інших смислів, стала багатограннішою та глибшою. Вона показала молодому поколінню іще одну історію про незламну любов до Батьківщини, про мужність та стійкість, тверді переконання і віру в Україну [31].

Виставу „Хорунжий Назар Стодоля та його любовні поневіряння” за підтримки благодійного фонду І. Палиці „Новий Луцьк” (у рамках програми „Культура та духовність – головне багатство лучан”) поставив на сцені Волинського обласного музично-драматичного театру ім. Т. Шевченка режисер П. Ластівка. Вийшла яскрава різдвяна містерія-бурлекс, в якій головні ролі виконують провідні актори трупи [35].

Постановник п'єси П. Ластівка „ключем” до вистави обрав обставину часу дії з першої ремарки: ніч на Різдво Христове. Відповідно на кону, у вельми історично правдивій оздобі (художники Сергій та Наталя Ридванецькі) розгортається багатолюдне святкове дійство. Причому власне історія Назара та Галі, яку обманом ледве не віддали за нелюба, їхньої втечі, переслідувань та іншого стає лише одною зі складових загального карнавалу.

Тож лучани „ускладнили” собі життя тим, що за звичкою, прищепленою режисерськими знахідками П. Ластівки, знову не поставили просто собі п'єсу як таку, а нашарували на неї купу автентичної живої музики (скрипки, козобас, кларнет, бубни), весільних і різдвяних обрядів та епізодів традиційного вертепу зі справжніми ляльками [19].

Актори майстерно грали на музичних інструментах і дивували своїми вокальними здібностями. Окремі епізоди вертепу відбувалися у партері, де до містерії ставали причетними і глядачі. Звучали колядки, виконувалися народні обряди. Надзвичайно цікавими була українські народні танці із центрального регіону середньовічної України. Оскільки здебільшого їх виконували бурсаки, балетмейстер-постановник В. Замлинний додав до хореографії трошки молодіжної безпосередності та хуліганства.

Особливою окрасою театральної постановки були нові декорації та костюми. Сценограф С. Ридванецький використав деякі елементи інтер'єру, які були притаманні для XVII століття, віднайшов орнаменти й розписи того часу. За ескізами художника костюмів Н. Ридванецької понад півроку шили костюми та взуття для кожного актора.

У пресі зазначалося, що вистава не просто створила атмосферу краси, добра, любов, а стала перемогою театру. Бо коли торжествує справедливість, любов і добро, і глядачі, і актори відчують себе переможцями [36].

Театрознавці підкреслювали, що у місті, де є лише один великий театр (знані луцькі ляльки – це все ж інша історія), він змушений виконувати найрізноманітніші функції – бути і драматичним, і музичним, і демократичним, і елітарним, і інтелектуальним, і просвітницьким. У цьому сенсі луцького „Назара Стодолю” можна вважати своєрідним „3D-посібником з етнографії та культурології”. Вистава просто-таки вирує вітальною енергією, основними „моторами” якої виступають О. Ластівка (Стеха), Б. Якимчук (бурсак-вертепник: Галя, Коза), Д. Репюк (господиня вечорниць, чорт, москаль-стрілець), С. Басай (Назар, ангел), А. Сичук (Кичатий, Ірод). І хоча у даному жанрі не випадає говорити про глибоку розробку характерів, та блискавичне жонглювання масками вдається всім без винятку акторам.

Тож якщо у вже згаданій версії Львівського театру ім. М. Заньковецької у постановці Ф. Стригуна „Назар Стодоля” постає як драма часів Руїни, то у П. Ластівки (у співпраці з композитором і аранжувальником О. Белкіною, диригентом М. Гнатюком, балетмейстером В. Замлинним) – як своєрідна вітчизняна версія „комедії дель арте”, образ світлої та веселої (але з дещицею містики) „ідеальної України”, котра живе у серці та мріях кожного з нас [19].

Образ України – жертковий, героїчний і ліричний – побачили глядачі на сцені Хмельницького обласного академічного музично-драматичного театру ім. М. Старицького у драмі М. Кропивницького „Невольник” за однойменною поемою Т. Шевченка. Режисер-постановник О. Сторожук та художній керівник постановки заслужений артист України І. Сторожук запропонували власну версію, вивівши відомі сюжетні колізії на тло сучасних сценічних технологій та поєднавши класичну оркестрову музику з рок-композиціями на слова Т. Шевченка у виконанні гурту „Кому вниз”. Сцена була заповнена великою кількістю елементів декорації (художник-постановник О. Долянець). Потужно використовували й можливості мультимедійного екрана у глибині сцени, на якому оживали то козацькі баталії, то фрагменти національної вишивки, то грозова стихія. Провідні ролі у виставі зіграли артисти О. Топоринський, Ю. Тарасюк, О. Віт. У пресі підкреслювали, що вистава актуальна викликами, які Україні ставить і нинішній час: це – захист рідної землі від ворожих зазіхань. Водночас, театральні критики хотіли б побачити більше режисерського та акторського ек-

спериментування, жвавіших масових сцен, нових концептів постановки. Втім, у пресі віддавали належне й колективу театру, який у непрості часи зумів подарувати глядачам власну мистецьку версію Шевченкіани [37].

Постановка історичної драми „Назар Стодоля”, присвяченої 200-літтю з дня народження Т. Шевченка, стала помітним здобутком Закарпатського обласного українського музично-драматичного театру. Вистава поставлена високо-професійно і максимально наближена до класичного прочитання шевченкового твору. Дві години пролетіли непомітно, адже гра акторів виявилася жвавою, наповненою народними піснями і дотепними жартами. Тож, постановка вдалася. І свідченням цього були бурхливі овації глядачів. „Т.Шевченко – геній та обличчя всього українського народу. Своєю творчістю він відкрив нову епоху в українській літературі. Його натхненні поетичні твори – неоціненний скарб світової літератури. Ми намагалися показати закарпатцям всю красу та велич творчості Кобзаря”, – зазначив директор театру Л. Оленчук [38].

Прикладом успішної співпраці столичних митців з обласним театром став Івано-Франківський академічний музично-драматичний театр ім. І. Франка. Першого весняного дня 2014 року тут було показано прем'єрну постановку – драму „Назар Стодоля” Т. Шевченка.

Столичні митці – художник-постановник І. Білецький та режисер А. Сенчук над ідеєю постановки працювали з вересня минулого року. Зійшлися на глибоко концептуальній ідеї – вільний сценічний простір без жодних декорацій і цілковита, доведена до ідеалу, увага до деталей.

Це було обумовлено, зокрема, враженнями художника-постановника драми І. Білецького, від перегляду численних постановок, котрі він бачив в обласних театрах України за творами Т. Шевченка до його ювілею. Ці вистави залишили в нього відчуття повного провалу, бо були перенасичені етнографізмом і бутафорськими елементами.

Свій погляд на особливості драми „Назар Стодоля” мав і режисер-постановник вистави А. Сенчук.

„Тарас Шевченко створив твір, актуальний за своєю проблематикою для всіх часів. Однак написано його в жанрі музичної мелодрами з великим набором специфічних неактуальних для сучасного суспільства стилістичних особливостей. Тож своїм завданням я бачив актуалізувати та наблизити цей матеріал до сприйняття сучасного глядача, не вдаючись до новітніх авангардних рішень”, – пояснив режисер-постановник А. Сенчук.

Тож він намагався звільнити матеріал від традиційних кліше, оголивши суть п'єси. Певна експериментальність роботи полягала у пошуку компромісу між класичною мелодрамою та драмою психологічною. З цією метою режисер і здійснив власну редакцію оригінального тексту.

Що цікаво, акторський ансамбль не мав паралельного складу. Н. Левченко зіграла в драмі чи не найскладнішу роль Стехи, ключниці козака Хоми Кичатого, котрий вирішив обманом видати дочку Галю (М. Гусак) не за Назара, який врятував йому життя, а за старого багатого полковника. Несподівано відкрився в ролі Назара Стодолі актор Р. Луцький – він блискуче перевтілювався із розгубленого закоханого, котрий втрачає розум, у мужнього безстрашного козака, доброго товариша і рішучого в межових ситуаціях. Молоді Назар і Галя вистраждали своє щастя. Деталь, котра є в Шевченка, де Хома навіть збирається піти відмолювати гріхи в монастирі, тут відсутня. Зате в усіх є надія – не занапасти душу. А відтак і заслужити власне щастя [39].

Рамки даної роботи не дають змоги розглянути всі численні театральні постановки, здійснені на теренах нашої держави до ювілею Т. Шевченка. Тож, завершуючи стислий огляд найбільш резонансних з них, треба підкреслити, що як наголосив Голова Верховної Ради України О. Турчинов під час парламентських слухань на тему „Т. Шевченко як постать світового значення (до 200-річчя з дня народження)” 5 березня 2014 р., „Т. Шевченко є об’єднавчою постаттю для України і всього світового українства, і гідне вшанування ювілею Кобзаря є іспитом на зрілість для української громадськості”. Тож, широке звернення вітчизняних театрів до творчості Кобзаря стало показником високої національної свідомості українців, єдності та самобутності нашої держави [40].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Овчаренко Е. Чи може бути врода руйнівною / Овчаренко Е. // Демократ. Україна. – 2014. – 6 черв. – С. 10.
2. Грицук В. Красуня чи муміфікований фараон? / Валентина Грицук // Кіно-Театр. – 2014. – №3. – С. 13–14.
3. Сьогодні столичний театр Франка відкриє новий сезон виставою „Назар Стодоля” / Інф. // <http://www.kreschatic.kiev.ua/>
4. Санін Д. Тарас Шевченко: „На помості” і в щоденниках / Санін Д. // Дзеркало тижня. Україна. – 2013. – 7–13 груд. – С. 13.
5. Прем'єра вистави „Всюди один. Свічка на вітру” у Національному академічному театрі російської драми ім. Лесі Українки / Інф. // <http://mincult.kmu.gov.ua/mincult/uk/publish/article/351770;jsessionid>
6. Вистава „Всюди один...” („Свічка на вітру”) Національного академічного театру російської драми імені Лесі Українки / Інф. // <http://knpu.gov.ua/content/>
7. Панчук П., Францева О. Петро Панчук: „Доля постійно підштовхувала мене до Шевченка” / Панчук П., Францева О. // День. – 2014. – 14–15 лют.

8. Овчаренко Е. Шевченко у джинсах / Овчаренко Е. // Демократ. Україна. – 2014. – 4 квіт.
9. Ковальчук О. Слова та голос – більш нічого! / Ковальчук О. // Дзеркало тижня. Україна. – 2014. – 22–28 берез.
10. Брюховецька Л. Вистава „Сон” у Київському ТЮГу / Лариса Брюховецька // Кіно–Театр. – 2014. – №4. – С. 8–9.
11. Неволов В. І сильний, і слабкий, і злий / Неволов В. // Україна молода. – 2014. – 30 верес.
12. Овчаренко Е. Такого Шевченка в школі не вивчають / Овчаренко Е. // Слово Просвіти. – 2014. – 29 трав. – 4 черв. – С. 15.
13. Овчаренко Е. Останнє кохання Кобзаря / Овчаренко Е. // Слово Просвіти. – 2014. – 3–9 лип. – С. 15.
14. Кроп Т. „Оберегом стали навіки під небом...” / Кроп Т. // Літературна Україна. – 2014. – 21 серп. – С. 13.
15. Овчаренко Е. Чому Катерина покохала москаля? / Овчаренко Е. // Демократ. Україна. – 2013. – 27 груд.
16. У Києві до 200-річчя Шевченка презентують виставу за п'єсою Олександра Гавроша / Інф. // <http://zaholovok.com.ua/u-kijevi-do-200-richchya-shevchenka-prezentuyut-vistavu-za-p'jesoyu-oleksandra-gavros>
17. Бевзюк-Волошина Л. Майдан – віщий сон Тараса / Бевзюк-Волошина Л. // Голос України. – 2014. – 7 черв.
18. Дроботова Д. Дві Харківські долі „Назара Стодолі” / Дроботова Д. // Укр. театр. – 2014. – 2014. – № 3. – С. 16–17.
19. Липківська А. Етномістерія-бурлеск у форматі 3D / Липківська А. // День. – 2014. – 22 січ.
20. Долганова І. Ні, не однаково мені / Долганова І. // Укр. театр. – 2014. – № 2. – С. 12–15.
21. Московцова В. Хто ми, звідки і чиї ми діти? / Московцова В. // Запоріж. правда. – 2014. – 27 лют.
22. Московцова В. Довірлива розмова з онуками / Московцова В. // Запорізька правда. – 2014. – 26 квіт.
23. Чим менше глянцю – тим краще? / Інф. // Запорізька правда. – 2014. – 3 квіт.
24. Олтаржевська Л. Епос готовий. Мультимедійність – у перспективі / Олтаржевська Л. // Україна молода. – 2013. – 28 трав.
25. Проскурня С., Куриленко А. Щоб ювіляр не образився... / Проскурня С., Куриленко А. // Голос України. – 2013. – 20 груд.
26. Борисенко С. Пером і пензлем / Борисенко С. // Зоря Полтавщини. – 2014. – 16 трав. – С. 18.
27. Філін Л. Затихли овації / Філін Л. // День. – 2014. – 17 черв.

28. Премьеры к юбилею Тараса Шевченко / Інф. // <http://www.mukola.net/news.php?id=58269&arhiv=1>
29. „Назар Стодоля” / Інф. // <http://ukrdrama.dp.ua/nazar-stodolya.html>
30. Середа Ю. „Назар Стодоля» – оновлений і ювілейний / Ю. Середа // Вінниччина. – 2013. – 4 жовт. – С. 8.
31. Циглик М. Урок про Тараса і любов до України / Циглик М. // Укр. театр. – 2014. – № 2. – С. 16–17.
32. Козирєва Т. Примусити до каяття... / Козирєва Т. // День. – 2013. – 25 груд.
33. Боднар Б. Містерія спокути / Боднар Б. // Голос України. – 2013. – 16 лют.
34. Пуляєва Л. Шевченко очима закоханої жінки / Пуляєва Л. Шевченко очима закоханої жінки // Високий Замок. – 2014. – 11 берез. – С. 9.
35. Малімон Н. На Волині рік Шевченка розпочався містерією-бурлеском / Малімон Н. // День. – 2014. – 15 січ.
36. Бондарук Л. Любов завжди перемагає на Різдво / Бондарук Л. // Волинь-нова. – 2014. – 14 січ. – С. 12.
37. Слободянюк Т. „Невольник” / Слободянюк Т. // Поділ. вісті. – 2014. – 6 берез.
38. Нитка В. Запорожці за Карпатами / Нитка В. // Голос України. – 2014. – 8 лют.
39. Тугай Л. Культурний Шевченко: „Назара Стодолю” прикарпатцям покажуть десять разів / Тугай Л. // Галичина. – 2014. – 4 берез.
40. Жежера В. Шевченко: тут і тепер / Жежера В. // Голос України. – 2014. – 6 берез.

Матеріал підготував

Бурнашов І. Ю., зав. сектором
відділу наукового аналізу
і узагальнення інформації

Комп'ютерне опрацювання та редагування ***І. Г. Піленко***

Підписано до друку 02.12.2014. Обл.-вид. арк. 1,5. Б/т. Зам. 135. Безплатно

Ротапринт НПБ України, Київ-1, Грушевського, 1. Тел. 278–85–12